

بسم الله الرحمن الرحيم
الحمد لله رب العالمين و صلي الله علي سيدنا محمد و آله الطاهرين

بحث در عناوین و اسم‌هایی است که در قرآن کریم برای روز قیامت ذکر شده؛ یکی از اسامی روز قیامت يوم العرض است، شاید کمتر این به گوش رسیده باشد که از اسامی روز قیامت يوم العرض است، حالا آیات شریفه‌ای که این تعبیر در آن به کار برده شده، یکی آیه 48 سوره مبارکه کهف است که می‌فرماید: «وَيَوْمَ نُسِيرُ الْجِبَالَ وَتَرَى الْأَرْضَ بَارِزَةً» راجع به خصوصیات روز قیامت است، روزی که کوه‌ها در سیر و حرکت هستند و ما آنها را به حرکت می‌اندازیم و زمین بارز می‌شود یعنی آنچه که در درونش هست را آشکار می‌کند و همه را زنده می‌کنیم «وَحَشَرْنَاهُمْ فَلَمْ نُغَادِرْ مِنْهُمْ أَحَدًا» و احدی رها نمی‌شود، همه از زمین بیرون می‌آیند و زنده می‌شوند از اولین و آخرین.

بعد می‌فرماید «وَعَرِّضُوا عَلَى رَبِّكَ صَفًّا» از خصوصیات روز قیامت یعنی روزی که همه بر ربّ تو عرضه می‌شوند به عنوان يك صف، آن وقت به این تعبیری که در این آیه شریفه آمده «و عرضوا» از روز قیامت تعبیر می‌کنند به يوم العرض، روزی که همه بر خدای متعال عرضه می‌شوند صفاً، که حالا بگوئیم مراد يك صف است، یعنی وقتی روز قیامت می‌شود اول يك صف به عنوان اینکه همه بر خدای تبارک و تعالی عرضه شوند برای اینکه يك خطاب را بشنوند، قبل از اینکه صف‌های دیگر تشکیل شود و مؤمنین و کافرین، بهشتی‌ها و جهنمی‌ها جدا شوند، به مجرد اینکه حشر واقع می‌شود، همه بر خدای متعال عرضه می‌شوند و این خطاب به همه می‌رسد که «لَقَدْ جِئْتُمُونَا كَمَا خَلَقْنَاكُمْ أَوَّلَ مَرَّةٍ» همانطوری که اول ما شما را خلق کردیم، حالا همه‌تان به سوی ما آمدید «بَلْ زَعَمْتُمْ أَلَّنْ نَجْعَلَ لَكُمْ مَوْعِدًا» فکر می‌کردید که دیگر ما برای شما موعدی را قرار ندادیم اما ببینید حالا این همان موعدی است که قرار دادیم، یعنی به این اعتبار گفته می‌شود که روز قیامت يوم العرض است، عرض به سکون راء با عرض فرق می‌کند، عرض به معنای متاع است، در بعضی آیات شریفه هم داریم عرض الحیاة الدنيا، عرض یعنی متاع، در فقه هم که گاهی اوقات از جنس تعبیر به عروض می‌شود، عروض یا عرض یعنی متاع، جنس، حتی گاهی به غنیمت هم عرض گفته می‌شود، اما عرض يوم يعرض یا عرضوا علي ربك به معنای آشکار شدن است، یعنی دیگر در روز قیامت وقتی همه را در يك صف می‌کنند و قدرت خدای تبارک و تعالی «أَنَّ الْمَلِكَ بَيَّده» و اینکه «مَالِكِ يَوْمِ الدِّينِ» است، دیگر خدا در روز قیامت مشهود باطنی همه می‌شود نه اینکه مثل بعضی از اهل سنت که جمود بر آیات شریفه دارند گاهی اوقات تعبیر می‌کنند و جاء رَبِّكَ و الملك صفواً می‌گویند خود خدا می‌آید، یا عرضوا علي ربك را تفسیر می‌کنند که خدا روز قیامت قابل رؤیت است، چون بسیاری از اهل سنت قائل‌اند به اینکه روز قیامت خدا قابل رؤیت است، برخی‌شان می‌گویند فقط برای مؤمنین و بعضی می‌گویند اعم از مؤمنین و کافرین، يك مقدار آدم‌های بی‌سوادترشان می‌گویند در همین دنیا هم خدا سه بار رؤیت شده. متأسفانه يك روایات مجعولی هم دارند.

این عرضوا علي ربك، عرض به معنای آشکار شدن و آشکار کردن است، این عرضوا علي ربك یعنی روز قیامت اولین کاری که می‌شود خدای تبارک و تعالی بر همه من الأولین و الآخرين، من المؤمنین و الکفار، از اهل بهشت و اهل جهنم عرضه می‌شوند و

آنجا هیچ کسی دیگر تردیدی در خدای تبارک و تعالی ندارد و آنهایی که در دنیا ایمان داشتند باز می‌بینند آنچه که اعتقاد داشتند درست بوده و آنهایی که انکار می‌کردند می‌فهمند که اشتباه می‌کردند، این عرضوا علی ربّک یعنی روزی که تمام اولین و آخرین بر خدا عرضه می‌شوند، همه را در یک صف قرار می‌دهند که قبل از مسئله‌ی ورود بهشت و ورود جهنم این مسئله باید برای همه ثابت شود که خدایی هست و همه چیز دست خداست و این معنا تجسم پیدا کند.

باز این آیات دیگر را هم که بگوئیم کلمه عرض خیلی معنای لطیف و دقیقی دارد، اگر به شما بگویند یک دریایی در فلان جا هست، شما هم باور می‌کنید عرب اینجا نمی‌گویند دریا را بر شما عرضه کردند یا شما را بر دریا عرضه کردند اما وقتی شما را بردند کنار این دریا، تمام ابعادش را دیدید، عرب اینجا می‌گوید شما را بر دریا عرضه نمودند که حالا این تعبیر را دقت کنید در آیه 100 از سوره مبارکه کهف می‌فرماید «وَعَرَضْنَا جَهَنَّمَ يَوْمَئِذٍ لِلْكَافِرِينَ عَرْضًا» ما جهنم را به کافرین عرضه می‌کنیم، یک نوع عرضه کردن، اینجا معنای ظاهری‌اش این است که نشان می‌دهیم و آشکار می‌کنیم جهنم را برای کافرین، اما تا به حال ممکن است بگوئیم یک کسی که مجرم است و کافر است، این را به جهنم می‌اندازند اینجا تعبیر به عرض نیست، یعنی قبل از اینکه کافر را وارد جهنم کنند اول تمام جهنم را به او نشان می‌دهند، وسعت عذاب را به او نشان می‌دهند، بدانند که چه عذابی است، این عذاب چه گستره‌ای دارد «وَعَرَضْنَا جَهَنَّمَ يَوْمَئِذٍ لِلْكَافِرِينَ عَرْضًا» یعنی تمام جهنم را به این کافرین نشان می‌دهند نه اینکه کافر از قبرش بیرون بیاید و حساب و کتابش را بکنند نفهمد ابتدا و انتهای جهنم کجاست! نه قبل از او جهنم را عرضه می‌کنند آنجا داشت «و عرضوا علی ربّک» در آن آیه شریفه، اینجا دارد جهنم را عرضه می‌کنند، به این معناست که اینها بر خدا عرضه می‌شوند تمام اولین و آخرین در محضر خدا در روز قیامت قرار می‌گیرند، تمام‌شان در محضر خدا در یک صف قرار می‌گیرند و همه خدا را شهود می‌کنند، خیلی روشن است و تردیدی هم در آن ندارند و این عرضنا جهنم یومئذ للکافرین عرضا باز به معنای اظهار است.

آن وقت در سوره مبارکه احقاف آیه 20 می‌فرماید: «وَيَوْمَ يُعْرَضُ الَّذِينَ كَفَرُوا عَلَى النَّارِ» تمام کفار را بر نار عرضه می‌کنند «أَذْهَبْتُمْ طِبْيَاتِكُمْ فِي حَيَاتِكُمُ الدُّنْيَا» شما طبوبات و پاکی‌های خود را در حیات دنیا از بین بردید «وَأَسْتَمْتَعْتُمْ بِهَا فَالْيَوْمَ تُجْزَوْنَ عَذَابَ الْهُونِ بِمَا كُنْتُمْ تَسْتَكْبِرُونَ فِي الْأَرْضِ بِغَيْرِ الْحَقِّ وَبِمَا كُنْتُمْ تَفْسُقُونَ» حالا بحث این است که آیا این به این معناست که عرضه طرفینی است؟ یعنی تا اینجا سه تا عنوان عرض را از آیات قرآن استفاده کردیم، یکی عرضوا علی ربّک صفا، یکی عرضنا جهنم یومئذ للکافرین، جهنم را به کافرین عرضه کردیم در آن روز، یکی يعرض الذين كفروا علی النار، به این معناست که در مورد کفار و جهنم دو مرتبه‌ی عرض است؛ یکی عرضه‌ی جهنم به کافرین که به کفار می‌گویند ببینید این جهنمی که اینقدر ما در دنیا شما را ترساندیم این است، این عظمت و گستره‌ی آن است، دوم اینکه کفار را به جهنم عرضه می‌کنند، یعنی چه؟ یعنی کفار از همه‌ی عذاب‌های این جهنم باید در تمام قسمت‌هایش قرار بگیرند، اگر یک کافری را بگویند تو استحقاق این قسمت عذاب را داری، نه! از آیه استفاده می‌شود این جهنم با این گستره و عظمت کفار و کافرین بر همه‌ی این عرضه می‌شود که این خیلی معنای عجیبی است، حالا یک مقداری از فهم ما هم خارج است و درست نمی‌توانیم درک کنیم که این یعنی چه؟

ولی ظاهر آیه را که انسان می‌خواهد دنبال کند «یوم يعرض الذين كفروا علی النار» به این معنا نیست که جهنم را به این کافر نشان بدهند، نه! کافر را بر جهنم و نار عرضه می‌کنند، همانطوری که در آنجا جهنم را بر کافر عرضه می‌کنند، همه‌ی جهنم را باید عرضه کنند، این طرف عکسش هم این است که کافر را هم بر همه‌ی جهنم باید عرضه کنند و در نتیجه ظاهر آیه این است که انواع و اقسام عذابی که در جهنم وجود دارد کافر استحقاقش را دارد، خصوصاً این دنباله‌ی آیه که می‌فرماید «أَذْهَبْتُمْ طِبْيَاتِكُمْ فِي حَيَاتِكُمُ الدُّنْيَا» شما طبوبات و پاکی‌هایتان را در حیات دنیا بهره‌مند شدید و استفاده کردید «وَأَسْتَمْتَعْتُمْ بِهَا» امروز عذاب حون که یکی از معانی‌اش این است که تمام العذاب را باید استحقاق داشته باشند، تمام العذاب به این است که اینها بر تمام جهنم عرضه شوند و این نکته‌ی بسیار مهمی است که از کلمه‌ی عرض استفاده می‌شود.

این آیه که می‌فرماید «و یوم يعرض الذين كفروا علی النار» بگوئیم این هم همان معنا را دارد؛ اینکه اگر بگوئیم آن وقت با قرآن

معامله‌ي يك كتاب معمولي مي‌شود، اينقدر دقت و لطايف در آن وجود دارد «وَيَوْمَ يُعْرَضُ الَّذِينَ كَفَرُوا عَلَى النَّارِ» كفار را بر نار عرضه مي‌كنيم، به اين معنا نيست كه فقط اينها را به آتش جهنم مي‌اندازيم يعني هر كافري استحقاق تمام جهنم را پيدا مي‌كند و آن را مي‌چشد، اين ظاهر آيه است، لذا در كافر و جهنم دو عرضه است، يكي عرضه جهنم بر كافر و يكي عرضه‌ي كافر بر جهنم است.

آخرين آيه در سوره مباركه حاقه 18 است كه مي‌فرمايد: «يَوْمَئِذٍ تُعْرَضُونَ» روزي كه شما عرضه مي‌شويد «لَا تَخْفَى مِنْكُمْ خَافِيَةٌ» چيزي از شما پنهان نيست، ببينيد هيچ چيزي از شما پنهان نيست، ببينيد اين چقدر با معناي عرض تناسب دارد، روزي كه شما عرضه مي‌شويد، «لَا تَخْفَى مِنْكُمْ خَافِيَةٌ» را خيلي از مترجمين و افراد مي‌گويند هيچ عملي از اعمالی كه شما كرديد بر شما مخفي نمي‌ماند، بلكه بالاتر از اينهاست لَا تَخْفَى مِنْكُمْ خَافِيَةٌ يعني هيچ چيزي از جهنم بر شما مخفي نخواهد بود. تمام قسمت‌هاي جهنم و عذاب براي شما آشكار خواهد شد، ببينيد اين چه عذاب شديد و اليمي است كه بايد به خدای تبارك و تعالي پناه ببريم. پس يكي از اسامي قيامت يوم العرض است هم به اعتبار عرض عام كه همه خلائق در مقابل خدا عرضه مي‌شوند و هم به اعتبار عرضه جهنم بر كفار و كفار بر جهنم.

و صلي الله علي محمد و آله الطاهرين